

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора економічних наук, доцента
Зварича Романа Євгеновича на дисертаційну роботу
Українець Лілії Анатоліївни на тему: «Економічна експансія
Китайської Народної Республіки в країни, що розвиваються»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини**

**Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими
програмами, планами, темами**

Однією з найбільш визначних тенденцій сучасного етапу розвитку світової економіки є динамічне економічне зростання Китайської Народної Республіки. Тривалий період стрімкого економічного зростання КНР дозволяє говорити про даний феномен як про китайське економічне диво. В XXI ст. ця країна істотно зміцнила свої лідерські позиції у глобальній економіці і стала її ключовим гравцем та індикатором розвитку і зростання. Незважаючи на зростання ролі та значення у світі більшості країн, що розвиваються та країн з перехідною економікою, лише КНР та країни східноазійського регіону змогли досягти такого рівня економічного зростання, який дозволив їм істотно скоротити розрив з розвиненими економіками світу. Відсутність означеного економічного зростання в пострадянських країнах, країнах Латинської Америки та Близького Сходу актуалізує питання дослідження китайського досвіду.

Посилення ролі Китайської Народної Республіки на світовій економічній та політичній арені є результатом комплексу внутрішніх реформ безпосередньо в КНР і зовнішніх процесів у світовому економічному просторі. Динамічне й інтенсивне зростання китайської економіки та періодичне уповільнення і зниження темпів економічного розвитку провідних економік світу, зумовило геополітичні та гео економічні зміни у світовому співтоваристві протягом останнього десятиліття. За наявності значних фінансових ресурсів та під впливом історичних особливостей розвитку, КНР проводила агресивну зовнішньоекономічну політику,

спрямовану на посилення своїх позицій у міжнародному співтоваристві. Так, Китайська народна республіка є найбільшим зовнішнім кредитором США, найбільшим торговим партнером ЄС та постійно посилює свій геоекономічний вплив на країни, що розвиваються.

Складність, багатоплановість та недостатня розробка цих проблем, зокрема в площині теоретико-методологічних напрацювань та методичного навантаження, а також наявність невирішених завдань, об'єктивна необхідність оновленого методологічного обґрунтування, комплексного аналізу, розробки практичних заходів формування зовнішньоекономічних політик країн з урахуванням зростання впливу КНР, удосконалення існуючого організаційно-економічного механізму обумовили доцільність дисертаційної роботи Л. А. Українець, вибір теми, її мету, завдання та напрями дослідження. Не зважаючи на те, що досліджувані проблеми привертають до себе дедалі більше уваги дослідників, досі відсутня концептуальна ґрунтовна розробка, яка б відображала причини, чинники і наслідки глобальної економічної експансії Китайської Народної Республіки в країни, що розвиваються.

Тема дисертаційної роботи, в контексті поглиблення теоретичних положень та обґрунтування методологічних засад економічної експансії КНР з урахуванням структурних змін світової економіки, є актуальною.

Актуальність теми засвідчується також і тим, що отримані результати були використані при виконанні таких науково-дослідних тем кафедри міжнародних економічних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка як «Стратегії міжнародної конкурентоспроможності та конвергенції соціально-економічного розвитку ЄС» (номер державної реєстрації 0115U003956) та «Політико-економічні перспективи встановлення та розвитку світового ринку альтернативних джерел енергії» (номер державної реєстрації 0117U001404).

Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків та результатів дисертаційної роботи

Основні результати дисертаційної роботи автора повною мірою обґрунтовані. В основу дослідження покладено актуальні праці зарубіжних і вітчизняних науковців, які присвячені процесам розвитку промислового потенціалу, його економічному оцінюванню та державному управлінню.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується використанням широкої інформаційної бази за темою дисертації, зокрема матеріалів періодичних видань і міжнародних рейтингів, правових та нормативних актів Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, відповідних міністерств та відомств, офіційних даних Державної служби статистики України та Державного статистичного управління КНР, наукових доробок вітчизняних і зарубіжних вчених у визначеній площині досліджень, а також аналітичних розрахунків, зроблених автором під час оцінки наслідків економічної експансії КНР. Перелік використаних джерел в дисертаційному дослідженні складає 558 найменувань.

Автором дисертації чітко окреслено мету та завдання дослідження, обґрунтовано теоретичні і методичні підходи щодо їх виконання, розроблено та апробовано відповідні пропозиції, які у своїй комплексності є науковим шляхом вирішення окреслених проблем. Особливо варто відмітити, що завдання дослідження, положення наукової новизни і висновки дисертації є логічно взаємопов'язаними. Результати дослідження отримані автором особисто. З праць, опублікованих у співавторстві, дисертантом використано лише ті положення та ідеї, що є результатом його особистих досліджень. У дисертаційній роботі матеріали та висновки кандидатської дисертації автора не використовувались.

Дисертаційна робота Українець Л. А. є оригінальною науковою працею, яка виконана на належному теоретичному і прикладному рівні. Вона характеризується послідовною структурною побудовою, є комплексним і завершеним науковим дослідженням. Зміст роботи та широке висвітлення

проблеми свідчать про різносторонню і, водночас, комплексну наукову компетентність її автора. На користь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків і результатів дисертаційної роботи свідчить застосування сукупності принципів, прийомів наукового пізнання та дослідження, загальнотеоретичних, спеціальних та міждисциплінарних методів, а саме: прогнозування, факторного аналізу, нечіткого кластерного аналізу, семантичного аналізу, компаративного аналізу, багатфакторного кореляційно-регресійного аналізу, групування, статистичного аналізу, інтегрального оцінювання, структурно-логічного моделювання, системного та абстрактно-логічного методів.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків та результатів дисертаційної роботи підтверджується і тим, що вони розглянуті та схвалені на міжнародних, всеукраїнських та міжвузівських науково-практичних конференціях.

Структура дисертаційної роботи та зміст її основних положень

Робота складається із вступу, шести розділів (19 підрозділів), висновків, списку використаної літератури, додатків; основний текст дисертації викладено на 498 сторінках, він містить 74 таблиці і 42 рисунки, 10 додатків на 36 сторінках, а також список використаних джерел із 558 найменувань на 53 сторінках.

У першому розділі систематизовано теоретичні засади, які формують наукову парадигму економічного лідерства і експансії, та обумовлюють процеси економічної експансії в умовах глобалізації світового господарства. В розділі проаналізовано теоретичні основи явища економічної експансії (с. с. 39-68), основні ринкові індикатори, які характеризують різні виміри економічної експансії (с. с. 59-69), а також розглянуто етапи й інструменти реалізації стратегії глобальної економічної експансії у випадку КНР (с. с. 71-98).

Другий розділ присвячено теоретичним засадам дослідження прямих закордонних інвестицій (ПЗІ), як інструменту економічної експансії Китайської Народної Республіки. В розділі проаналізовано еволюцію науково-теоретичних поглядів на явище прямого іноземного інвестування, як форму міжнародних економічних відносин та досліджено явище прямих іноземних інвестицій, які здійснюються країнами, що розвиваються, (с. с. 144-156). Проаналізовано науково-теоретичні погляди на обґрунтування взаємозв'язків між політичними чинниками і прямими зарубіжними інвестиціями (с. с. 157-164) та побудовано власну теорію впливу політичних зв'язків підприємства на рішення щодо участі у прямому іноземному інвестуванні. Оцінено взаємозалежність продуктивності та політичних зв'язків для підприємств які функціонують при недостатньо розвинених фінансових структурах та недосконалому інституційному середовищі в умовах прийняття управлінських рішень (с. с. 166-185).

У третьому розділі подано характеристику прямих зарубіжних інвестицій КНР в контексті зростання економічного впливу країни (с. с. 194-205). Розглянуто специфіку формування інвестиційної політики країни (с. с. 206-224), а також особливості мотивації багатонаціональних підприємств, які сформувались в Китайській Народній Республіці (с. с. 226-239).

У четвертому розділі здійснено емпіричний вимір впливу політичних зв'язків на прямі закордонні інвестиції китайських БНП (с. с. 245-302) і визначено основні чинники, що впливають на місце призначення прямих закордонних інвестицій китайських підприємств (с. с. 305-340).

У п'ятому розділі досліджено специфіку зовнішньоекономічних зв'язків КНР з групою країн, що розвиваються, (с. с. 351-361) окремо проаналізовано Ініціативу «Один пояс, один шлях» як основу нарощування економічної експансії Китайської Народної Республіки (с. с. 362-382) і розглянуто формування економічних осей «КНР-Латинська Америка» (с. с. 383-399) та «КНР-Африка» (с. с. 400-422).

У шостому розділі проведено емпіричний аналіз детермінантів китайських ПЗІ, здійснено порівняння стратегій міжнародної економічної експансії КНР в різні групи країн, що розвиваються (с. с. 452-473) та напрацьовано шляхи оптимізації українсько-китайських зовнішньоекономічних відносин з урахуванням процесів економічної експансії Китайської Народної Республіки (с. с. 474-502).

Наукова новизна положень, висновків та результатів дисертації

У дисертаційній роботі Українець Л. А. коректно, послідовно і системно сформульовано та обґрунтовано низку положень, висновків і рекомендацій, що мають наукову новизну та практичну спрямованість. Серед отриманих наукових результатів, які дали можливість дисертанту розв'язати поставлену мету і завдання, доцільно виокремити такі:

1. Автор запропонував розширене тлумачення категорії «економічна експансія», що враховує особливості стратегії реформування і зростання китайської економіки та специфіки її гео економічної ролі (с. с. 70-74).

2. На основі дослідження Е. Гелпмана запропоновано власну теоретичну модель впливу продуктивності та політичних зв'язків підприємства на прийняття ними рішення щодо інвестування закордон (с. с. 165-186). Теоретично доведено та перевірено низку гіпотез (с. с. 187-190), зокрема, доведено, що політичні зв'язки є специфічним активом підприємства, який може послабити обмеження ліквідності (с. 174).

3. Дисертант проаналізував процес формування зовнішньої інвестиційної політики КНР в контексті зростання економічного впливу країни (с. с. 194-205) та розглянув специфіку системи урядових заохочень прямого закордонного інвестування, як основного каналу міжнародної економічної експансії КНР в країни, що розвиваються (с. 222).

4. В роботі здійснено емпіричну перевірку гіпотез авторської теоретичної концепції за допомогою дискретної моделі виживання із використанням комплементарної подвійно-логарифмічної регресії (с. с. 250-

255), інтегральної функції розподілу та запропонованої дисертантом моделі логістичної регресії (с. с. 323-334). Емпіричні результати підтвердили гіпотези теоретичної концепції, зокрема: (1) основним каналом впливу політичних зв'язків на прямі закордонні інвестиції є позичкове фінансування, як результат фінансових обмежень і великого обсягу початкових капіталовкладень, необхідних фірмі для закордонного інвестування (с. с. 348-349); (2) рівень граничних політичних зв'язків є вищим для країн з вищими витратами на входження (с. 325, с. 350).

5. У роботі досліджено теоретико-прикладні основи реалізації та застосування ініціативи «Один пояс, один шлях», зокрема визначено інтереси та фактичні цілі ініціаторів (с. с. 362-375) та проаналізовано наслідки розгортання ініціативи в межах семи основних економічних коридорів (с. 366).

6. Дисертанткою здійснено порівняльний аналіз стратегій економічної експансії Китайською Народною Республікою Африки та Латинської Америки (с. с. 452-473), що дозволило виокремити ключові чинники збільшення ефективності зовнішньоекономічних зв'язків КНР та країн, що розвиваються, а саме: високий рівень доходів населення, тривалий досвід індустріалізації, збалансована структура економіки, диверсифіковані зовнішньоекономічні зв'язки, усталена і дієва система законодавчого регулювання, багаторівневі державні інститути впровадження та виконання законів про іноземне інвестування, розвинене громадянське суспільство (с. 473).

7. Автор дослідив стратегічні напрями співпраці Китайської Народної Республіки та України, виявив об'єктивні інституційні, політичні, соціально-економічні передумови, перспективи і перешкоди та запропонував методи усунення останніх з урахуванням досвіду економічної експансії КНР в країни, що розвиваються (с. 495, с. с. 497-502).

У цілому, основні положення і рекомендації дисертації є оригінальними, теоретично обґрунтованими та підкріплені результатами проведеного дослідження.

Практична та теоретична цінність положень, результатів та висновків дисертаційної роботи

Отримані наукові результати дисертаційної роботи мають практичну цінність та можуть бути використані у діяльності органів державної влади, а також суб'єктів підприємницької діяльності.

Окремі положення дисертаційної роботи були використані у практичній діяльності Верховної Ради України, Управління економічного співробітництва Міністерства закордонних справ України, Посольства України в КНР, Департаменту міжнародної технічної допомоги та міжнародного співробітництва Львівської Обласної державної адміністрації, підприємств «Арієс Україна» та «Sport Drive» (м. Нетанія, Ізраїль).

Результати дисертаційної роботи знайшли застосування в навчальному процесі при підготовці бакалаврів і магістрів зі спеціальності «Міжнародні економічні відносини» і «Міжнародний бізнес» Львівського національного університету імені Івана Франка при викладанні навчальних дисциплін «Світова економіка», «Економічний розвиток сучасних цивілізацій».

Повнота викладу положень, висновків та рекомендацій дисертації в опублікованих наукових працях

За результатами виконання дисертаційної роботи автором опубліковано 44 наукові праці загальним обсягом 83,7 д.а., з яких особисто автору належить 42,5 д.а., у тому числі 1 одноосібна та 1 колективна монографія, 17 статей у наукових фахових виданнях (із них 6 – у співавторстві), 11 статей у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз (із них 1 – у співавторстві), 14

публікацій за матеріалами науково-практичних конференцій (із них 3 – у співавторстві).

В авторефераті знайшли своє ідентичне відображення основні положення дисертації, отримані наукові результати, сформульовані висновки та рекомендації. Огляд публікацій автора дозволяє зробити висновок про повноту викладу основних наукових положень його дисертаційної роботи у науковій літературі. Кількість публікацій є достатня і відповідає вимогам висвітлення результатів дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

Відповідність теми дисертації профілю спеціальності

Дисертація виконана державною українською мовою та відзначається логічністю, послідовністю, системністю й обґрунтованістю подання інформації. Структура дисертації узгоджується з її назвою, метою і завданнями дослідження, а зміст та результати роботи відповідають профілю спеціальності 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Автореферат повністю відображає основні положення, результати, рекомендації та висновки дисертаційної роботи і є ідентичним.

Зауваження до дисертаційної роботи та дискусійні положення

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу варто звернути увагу на наявність певних недоліків та дискусійних положень.

1. Дисертант розглядає еволюцію наукових поглядів на явище економічної експансії (с. с. 39-60), при цьому основний акцент робить на ліберальному та реалістичному підході, а також на аналізі ринкових проявів економічної експансії (с. с. 61-68). Однак, враховуючи, що в центрі дослідження є Китайська Народна Республіка, при трактуванні явища економічної експансії варто було б більше уваги приділити дискурсу глобальних соціальних трансформацій основою якого є механізм ідеологічної

гегемонії у світовому масштабі та інтернаціоналізації держави, а також теорії центрально-периферійної поляризації просторової диференціації і вирівнювання на всіх рівнях. Ці напрями представлено в роботі дещо обмежено, хоча їх детальніший аналіз дозволив би більш повно охарактеризувати особливості економічної моделі КНР та посилити авторську теоретичну концепцію.

2. Досліджуючи інвестиційну політику КНР як інструмент економічної експансії, визначаючи детермінанти прямих закордонних інвестицій китайських підприємств та характеризуючи особливості посилення його економічного впливу в країнах, що розвиваються автор дещо фрагментарно розглядає процес опору економічній експансії КНР (с. 380, 411) зі сторони країн реципієнтів, недостатньо приділяючи уваги економічній та політичній безпеці розвитку відповідних країн. Дослідження виглядало б більш цілісно, якби цей матеріал був узагальнений та систематизований.

3. При аналізі прямих іноземних інвестицій як засобу нарощування економічної потужності держави на світовій арені основна увага сконцентрована на теоретичних засадах іноземного інвестування з країн, що розвиваються. При цьому автор фокусує увагу на теоріях промислової організації, стійкості валюти та міжнародної торгівлі (с. с. 144-150) не розглядаючи такі теорії прямого іноземного інвестування, як теорію «захисного інвестування», «втечі капіталів», «монопольних переваг», «наукомісткої спеціалізації», «технологічного розриву», а також концепцію «інвестиційних полів» із врахуванням стратегічних особливостей інвестиційної поведінки інвестора під впливом внутрішніх факторів конкурентоспроможності та відповідних інвестиційних пріоритетів.

4. При дослідженні особливостей Ініціативи «Один пояс, один шлях» як пропозиції об'єднаних проектів «Економічний пояс Шовковий шлях» і «Морський Шовковий шляху XXI століття» (с. с. 362-379) автор встановлюючи основи нарощування економічної експансії КНР приділяє увагу історичним та економічним питанням його формування проте не згадує такі геоекономічні імперативи, як «глобалізація 2.0» та «альтерглобалізація».

Дослідження Ініціативи «Один пояс, один шлях» із врахуванням передумов останніх значно б посилює якість отриманих результатів.

5. Оптимізуючи українсько-китайські зовнішньоекономічні відносини із врахуванням процесів економічної експансії Китаю, автор досліджує шляхи удосконалення зовнішньоекономічної політики України стосовно КНР з огляду на досвід країн, що розвиваються (параграф 6.3). У цьому контексті доречно було б більше уваги приділити аналізу потенційних переваг та загроз від участі України в ініціативі «Один пояс, один шлях», а також можливих перешкод для цієї участі. Окрім цього виокремивши стимулюючі заходи залучення інвестицій з КНР в економіку України, етапи покращення інвестиційного режиму та механізми його розвитку (с. с. 488-495) варто було б сформулювати авторську «концептуальну модель стратегічного інвестиційного партнерства України і КНР».

6. З тексту дисертації не до кінця зрозуміло, чому автор, досліджуючи шляхи економічної експансії Китайської Народної Республіки в країни Африки (с. с. 402-418), обмежив свої розрахунки показниками товарної та географічної концентрації африканської торгівлі з КНР (с. 409), не врахувавши сільсько-господарські, транспортні, енергетичні, комунікаційні та інфраструктурно-інвестиційні проекти, що дозволило б сформулювати більш ґрунтовні висновки потенційних ризиків і перспектив африкано-китайських економічних відносин.

7. Також є певні зауваження щодо оформлення роботи, зокрема, зустрічаються стилістичні та орфографічні помилки.

Незважаючи на зазначені вище зауваження та дискусійні питання, які в більшості випадків носять рекомендаційний характер та можуть служити підставою для дискусії і подальших наукових досліджень, дисертаційна робота містить наукову новизну, має практичну цінність та заслуговує на позитивну оцінку.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Українець Лілії Анатоліївни «Економічна експансія Китайської Народної Республіки в країни, що розвиваються» є самостійною і завершеною науковою працею, яка виконана на актуальну тему, характеризується новизною, має теоретико-методологічне і практичне значення. Отримані результати є новими, науково-обґрунтованими та в сукупності вирішують важливу наукову проблему – розкриття закономірностей економічної експансії Китайської Народної Республіки до країн, що розвиваються в умовах жорсткої глобальної конкуренції. Робота виконана на високому науковому рівні та вирізняється новизною і унікальністю підходів до вирішення поставлених завдань. Структура дисертації логічна, матеріал викладено послідовно і доступно для сприйняття. Обрану тему розкрито, поставлену мету досягнуто, завдання роботи вирішені.

Таким чином, можна констатувати, що дисертація є завершеним науково-прикладним дослідженням, що за своїм змістом і структурою відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України, які висуваються до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, у тому числі п. п. 9, 10, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 656 від 19.08.2015 р., а її автор – Українець Лілія Анатоліївна – заслуговує на присвоєння їй наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світова економіка і міжнародні економічні відносини.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, доцент
професор кафедри міжнародних
економічних відносин
Тернопільського національного
економічного університету

Р. Є. Зварич

Великий секретар

[Handwritten signature]

12